

STAV A ÚLOHY NAŠEJ FILOZOFIE

Oslobodením našej Republiky slávnou Sovietskou armádou a víťazstvom robotníckej triedy utvorily sa predpoklady šťastnejšieho života nášho pracujúceho ľudu. Náš pracujúci ľud, vedený robotníckou triedou na čele s Komunistickou stranou Československa, stal sa rozhodujúcou silou v oslobodenej Republike. Od r. 1945 a najmä po víťaznom februári 1948 nielenže si zabezpečil svoju politickú moc, ale nesmierne rozvinul aj svoje hospodárske pozície. Týmto epochálnym prelomom v našich dejinách oslobodila sa aj naša veda, filozofia a celá kultúra z kapitalistického zotročenia a dostavily sa nebývalé a veľké možnosti jej rozvoja.

V ľudovodemokratickej spoločnosti, v ktorej sa odstraňuje protiklad medzi výrobnými silami a výrobnými vzťahmi a v ktorej sa preto utvárajú nesmierne možnosti pre rozvoj výrobných síl, dostáva veda a filozofia nový význam a nové, nebývalé možnosti. Činnosť filozofa a vedca prestáva byť záležitosťou jeho obmedzeného záujmu, poprípade záujmu kapitalistického podnikateľa, a dostáva široký spoločenský význam. V nijakom kapitalistickom štáte nemôže byť taký záujem o rozvoj vedy a filozofie, taká starostlivosť oň ako v štáte Ľudovodemokratickom a socialistickom, kde sa o vedecké a filozofické výsledky zaujíma celá pracujúca spoločnosť, ktorej slúžia.

Súdr. Gottwald povedal, že sa pred našou inteligenciou otvárajú perspektívy veľkého rozmachu a priamo búrlivej tvorivej práce; naša ľudová demokracia, ak chce ísť čo najrýchlejšie vpred, potrebuje mnoho talentov a znalostí, mnoho nových smelých myšlienok a vynálezov pre rozvoj nášho hospodárstva, pre zlepšenie našej administratívy, pre rozkvet nášho školstva, vedy a umenia. Súdr. Gottwald zdôraznil, že naša kultúra má dnes veľké možnosti účasti v budovateľskom úsilí ľudu a môže značne prispieť k jeho úspechom. No nemožno povedať, že by až dosiaľ naša veda a filozofia držala krok s budovateľským úsilím v základných sektoroch nášho života. Preto je potrebné, aby sme otvorene a kriticky zhodnotili svoju doterajšiu prácu na poli filozofie, určili si program svojej ďalšej práce a zaktivizovali svoje úsilie o jeho včasné plnenie.

Pre náležité pochopenie terajšieho stavu našej filozofie, ako aj pre rozvinutie novej, socialistickej filozofie má veľký význam kritické zhodnotenie našich ideových tradícií, ktoré vplývaly na povedomie nášho ľudu. No takéto kritické zváženie vyžaduje vedecký výskum určujúcich príčin ich vzniku, zistenie ich triedneho obsahu. Takéto kritické zváženie vyžaduje zreteľné rozlíšenie reakčných a pokrokových tradícií nášho

myslenia, odhalenie negatívnych momentov v našom myslení a kritické zhodnotenie jeho progresívnych prvkov. Je našou povinnosťou tieto pokrokové tradície ďalej rozvíjať a prepracovávať s hľadiska marxizmu-leninizmu a s prizieraním ku konkrétnym úlohám socialistickej výstavby našej vlasti. Súdr. Kopecký na IX. sjazde KSČ zdôraznil, že ak prisne rozhraničujeme ideologiu kapitalistickej minulosti a ideologiu novej socialistickej epochy, treba súčasne kladne hodnotiť každý čin, ktorý podporoval v minulosti dejinný pokrok, obohatil našu národnú kultúru alebo všefudskú vzdelanosť; pokrokové dielo minulosti predstavuje tradíciu, na ktorú nadväzujeme, súc si vedomí toho, že pokrokové idey minulých epoch vývinom zastaraly a vyznávať ich v ich pôvodnej podobe bolo by dnes zaostalosťou. To znamená, že ich musíme oživovať a prepracovávať s hľadiska marxizmu-leninizmu a takto napomáhať ideologickú prevýchovu nášho pracujúceho ľudu, takto mu pomáhať zbavovať sa ideologických prežitkov, ktoré hatia jeho rozvoj. Je nevyhnutne potrebné, aby naše pracujúce masy dokonale poznaly svoju minulosť, aby sa dobre oboznámily s hmotnými a ideovými prekážkami, cez ktoré sa musely prebíjať a ktorým neraz podliehaly. Takýmto kritickým zhodnotením našej minulosti pomôžeme nášmu pracujúcemu ľudu zbavovať sa ideologických prežitkov a uľahčíme socialisticкую výstavbu našej vlasti.

Rozumie sa, že v tomto stručnom referáte nie je možné osvetliť všetky významnejšie momenty našich ideových dejín. Môžem sa pokúsiť len o letmý a kusý náčrt.

Kultúrny a ideový vývin slovenského národa nemôžeme nijako správne pochopiť, ak neprihliadneme k jeho ekonomicko-sociálnym predpokladom a k národnostnému útlaku, ktoré ho podmieňovali. Súdr. Široký napísal, že „zaostalosť slovenského hospodárstva vtisla svoju pečať slovenskému kultúrnemu vývinu a predstavovala neprekonateľnú hrádzu pre skutočný široký rozmach kultúrneho života. Ona bola príčinou obzvlášť hlbokých rozporov v kultúrnom vývine Slovenska”.

V týchto podmienkach tým väčšmi si treba vážiť ľudí, ktorí prispievali k rozvoju spoločnosti a myslenia. Tu musíme vyzdvihnúť predovšetkým štúrovské hnutie, ktoré bolo protifeudálne a hlboko demokratické, ktoré sa usilovalo o hospodárske, sociálne i kultúrne povznesenie gniaveného ľudu. Tieto snahy sa však mohli uskutočniť a zabezpečiť len s podmienkou svrhnutia feudalizmu. Predpoklady tu byly, lebo začiatkom XIX. stor. buržoázia v Uhorsku už značne zmocnela. Hnutie štúrovcov bolo súčasťou veľkého protifeudálneho revolučného pohybu z konca prvej polovice XIX. stor. Ideologicky sa opieralo o filozofiu Heglova a herderovský humanizmus, politicky sa opieralo len o nevelkú masu malomeštiactva, a preto muselo hľadať spojenectvo s roľníckymi masami. Žiadalo politické slobody, ktoré potrebuje buržoázia, no vzhľadom na

svojich roľníckych spojencov vyslovilo aj požiadavku zrušenia poddanstva. Štúrovci však narážali na egocentrickú politiku buržoázne-džentrických vodcov maďarskej politiky v revolučných rokoch. V tých časoch nebolo ešte náležite vyspele maďarskej buržoázie a robotníctva a hlavné slovo mala statkárskoburžoázna trieda. Šovinizmus tejto triedy strhol slovenskú pokrokovú inteligenciu na cestu spolupráce s rakúskou samovládou, na cestu posilňovania kontrarevolučných síl, hatiacich uskutočňovanie buržoázne-demokratických reforiem a rozvoj proletariátu. Omyl bol bojovať za slovenskú národnú slobodu a opierať sa pritom o hlavného predstaviteľa eurupskej reakcie proti všeobecným záujmom európskeho pokroku. Porážkou meštiacko-demokratickej revolúcie v Uhorsku r. 1849 rozhodlo sa o tom, že Slovensko ako súčasť polofeudálneho Uhorska oneskorí sa v svojom hospodárskom vývine za inými kapitalistickými krajinami. Na porážke uhorskej revolúcie majú teda podiel aj štúrovci. Neboli dôsledne revoluční, nevedeli náležite rozhybať veľké hnutie roľníckeho ľudu a čoskoro boli celkom zbavení všetkých možností verejného pôsobenia. Zatiaľ čo sa v druhej polovici XIX. stor. priemysel najmä v západných kapitalistických štátoch pomerne rýchlo rozmáhal, Slovensko zaostávalo. Polofeudálny režim hatil hmotné a duchovné povznesenie nášho ľudu. Hospodársky a národnostný útlak bránil rozvoj slovenského meštiactva a ani robotnícka trieda nemohla tu náležite rozrásť.

Rakúsko-uhorské vyrovnanie r. 1867 bolo v skutočnosti dohodou s maďarskou veľkostatkárskou vládnuťou triedou. V týchto rokoch slovenská inteligencia, poväčšine kňazi a učítelia, bola závislá od statkársko-meštiackej triedy. Želala si odstránenie národnostného útlaku, ale nie sociálnu premenu. Chcela dostať časť politickej moci do svojich rúk, no nie revolučným hnutím pracujúceho ľudu, ale dohodou s maďarskou vládnuťou triedou. Keď táto trieda odmietla po r. 1867 akýkoľvek kompromis, slovenská inteligencia v svojom celku obrátila svoje nádeje opäť k eurupskej reakcii, k samovládnuému cárizmu. Ako vidíme, vo vzťahu k pracujúcim masám sdielala táto inteligencia v podstate náhľady maďarskej panujúcej triedy. Bola to inteligencia fideistická, reakčná a fatalistická, ako to vcelku odpovedalo zaostalosti krajiny, v podstate ešte agrárnej.

Polofeudálny režim Uhorska hamoval aj rozvoj a organizovanie robotníckej triedy. No koncom XIX. stor. kapitalizmus začal prechádzať do štádia imperializmu a aj v Uhorsku, najmä vďaka prílevu zahraničného kapitálu, zintenzívnil sa rozvoj priemyslu. Vtedy proletariát vystúpil na politické kolbište a r. 1890 bola založená sociálno-demokratická strana. Prechod do etapy imperializmu vyznačoval sa ďalším zostrením sociálnych i národnostných zápasov. Kapitál začal prenikať i do poľnohospo-

dárstva a zväčšila sa bieda dedinskej chudoby. Zosilnilo sa aj národnoslobodzovacie hnutie utláčaných národností, no vedúcu úlohu v ňom mala buržoázia.

Do týchto čias spadá vznik hlasizmu. Medzi národne uvedomelou inteligenciou tohto obdobia nachádzame už aj príslušníkov buržoázie a maloburžoázie. Táto inteligencia začala rozvíjať novú politickú a ideologickú aktivitu a organizovať nacionálny odboj, keď maďarská feudálnoburžoázna vládnúca trieda stála v ceste tejto slovenskej buržoázii a inteligencii nového typu. Hlasisti útočili prudko proti ideologickému, politickému a literárnemu romantizmu staršej generácie, ktorý bol vyslovene reakčný, vyzdvihovali drobnú prácu proti utopistickým koncepciám, odsudzovali mesianizmus a spoliehanie sa na cársky absolutizmus atď. Keď slovenskí maloburžoázni podnikatelia a hlasistickí ideológovia hľadali spojenca, našli ho v českej buržoázii, sledujúcej rovnaké záujmy, ale značne hospodársky silnejšej a politicky vyspelejšej. Opierali sa o ideológiu tejto úspešnej českej buržoázie. Stali sa hlásateľmi československej národnej jednoty, stali sa ideologickými pripravovateľmi buržoáznej Československej republiky. Pri hodnotení práce hlasistov nesmieme zabúdať na jej triednu obmedzenosť, na relatívne pokrokové prvky tohto hnutia v jeho ranej fáze a na jeho reakčnosť v nových a rozvinutejších hospodársko-spoločenských podmienkach predmníchovskej Republiky.

Veľká októbrová socialistická revolúcia mala hlboký vplyv na proletariát jednotlivých krajín. Aj u nás sa priebehom prvej svetovej vojny utvorila revolučná situácia. Hoci sa však vojna skončila rozkladom mnohonárodnej rakúsko-uhorskej monarchie, nedošlo k podstatným zmenám hospodársko-spoločenským. Zrada pravého krídla sociáldemokratickej strany umožnila buržoázii, aby nadobudla v ČSR vládnúce postavenie. Po krátkej povojnovej konjunktúre zasiahla ČSR hospodárska kríza. Pre slovenský pracujúci ľud to znamenalo vandrovať za prácou a obživou do cudziny tak ako predtým. Konkurenčné rozpory a boje kapitalistických monopolov sa priostrily, na čo doplácал slovenský pracujúci ľud. Česká buržoázia a časť slovenskej buržoázie hlásala fikciu československej národnej jednoty v záujme českého finančného kapitálu. Týmto postojom hnala vodu na mlyn ľudáckych zradcov a separatistov.

Positívna vedecká a filozofická práca za týchto podmienok, tak ako v minulosti, nemohla mať predpoklady svojho rozvoja. Myslenie bolo značne zafažené fideizmom a teologickou špekuláciou, ako to odpovedalo hospodársko-spoločenskej štruktúre krajiny. Odtiaľ vyvierajú ochromujúca religiozita ubiedeného slovenského ľudu. Lenin napísal, že sociálna zakríknutosť pracujúcich nás, ich zdanlivá úplná bezmocnosť pred slepými silami kapitalizmu, ktorý každodenne a každú hodinu

zapríčiňuje tisíc ráz viacej najhroznejších útrap, najukrutnejších múk obyčajnému pracujúcemu ľudu, v tom je najhlbší koreň súčasného náboženstva. S druhej strany je však tiež známe, ako náš ľud v minulosti neraz prejavoval zmužilý odpor proti fyzickému i duchovnému útlaku. Jánošíkovská tradícia, prstonárodné povesti, prejavy ľudovej filozofie a protiklerikálnych nálad atď. sú toho výrečným svedectvom.

Súdr. Široký napísal, že slovenskú kultúru, jej obsah a vývinové možnosti určoval nielen fakt, že slovenský národný život sa začal po stáročnom útlaku rozvíjať v podmienkach *kapitalistickej* spoločnosti, ale aj fakt, že slovenskému národu sa dostalo tejto možnosti vo chvíli, keď v podmienkach kapitalistickej spoločnosti Slovensko už nemohlo prekonať svoju *hospodársku zaostalosť*.

Kým ide o filozofiu, hlásanú s univerzitnej katedry, účinkovali tu zväčša Masarykovi žiaci, ktorých filozofická orientácia odpovedala stanovisku meštiackeho filozofa eklektika. Hlásaly sa tu najmä Masarykove idey demokracie, humanity a pokroku, no rozvíjaly sa abstraktne, ponímaly sa nadtriedne, ako to odpovedalo záujmom buržoáznej triedy. Ich relatívne pokroková úloha bola iba: paralyzovať ideologické tendencie feudálne orientovaného kléru, zamedziť bujnenie iracionalizmu a scholastického dogmatizmu. No táto snaha bola iluzórna, kým trvaly materiálne zdroje tejto kléro-feudálnej ideologie, kým imperializmus udržoval na Slovensku prvky polofeudálneho agrarizmu. Propagovala sa tu aj fikcia národnej jednoty Čechov a Slovákov so spomenutou už tendenciou.

Odbúranie priemyslu na Slovensku, vzrast nezamestnanosti v rokoch 1929—1933, hladové zárobky robotníkov a brutálny kapitalistický útlak — všetko to spôsobilo, že robotnícka trieda na Slovensku čo raz silnejšie počúvala hlas Lenina a Stalina, hlas, ktorý presvedčoval, že sa dá hospodáriť bez fabrikantov, bez kapitalistov a statkárov. Sovietske päťročnice oduševňovali náš proletariát, lebo mu ukazovali východisko z biedy a hospodárskej zaostalosti. Komunistická strana Československa vždy nekompromisne bojovala za sociálne a národné práva pracujúceho ľudu Slovenska. Súdr. Široký vypracoval podľa smerníc súdr. Gottwalda už pred trinástimi rokmi „plán hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho povznesenia Slovenska“, ktorý bol na celoslovenskej krajskej konferencii KSČ v B. Bystrici 16.—18. mája 1937 jednomyselne schválený. KSČ vystúpila tu s jasným programom industrializácie Slovenska. No pokiaľ bola moc v rukách buržoázie, tento program sa neuskutočnil.

Reakčná ideológia sa celkom uplatnila na Slovensku v období kléro-fašistického režimu tzv. slovenského štátu. Naplno sa rozvíjala cirkevná scholastika a idealistické smery podfarbené iracionalisticky a často vyúsťujúce v náboženský mysticismus. Pokrokových vedeckých pracovníkov prenasledovali a ich účinkovanie na vysokých školách znemožnili.

Niektoré pokrokové filozofické publikácie a články v tomto období mohli vyjsť len pre nevedomosť vládných cenzorných činiteľov. Tu si však treba sebakriticky priznať, že táto práca nebola dôsledne revolučná, lebo nesúvisela priamo s bojom proletariátu. Aj keď niektorí pokrokoví vedeckí pracovníci hľadali cestu k robotníckej triede, nevedeli sa trvale udržať na triednej pozícii proletariátu. Nešlo tu o skutočnú revolúciu v myslení, o dôsledne vedený boj proti reakčnej ideológii, nedospelo sa k proletárskemu internacionalizmu a podliehalo sa v značnej miere kozmopolitizmu ľavého krídla západoeurópskej buržoázie.

V predvečer druhej svetovej vojny došlo síce na Slovensku k určitému oživeniu priemyselnej výroby, boli to však strategické dôvody, ktoré dali popud k výstavbe dvoch-troch fabriek na Slovensku a ktoré priniesli určité zlepšenie zamestnanosti v priemysle na Slovensku, a nie ohľad na existenčné požiadavky a potreby pracujúceho ľudu. A tieto závody, budované s hľadiska príprav na vojnu, mali typický konjunktúrny charakter, za tzv. slovenského štátu slúžili vojnovým cieľom fašistického Nemecka. Toto obdobie krátkej vojnovkej konjunktúry sa dovŕšilo tým, že utekajúci okupanti pod náporom víťaznej Sovietskej armády odviekli zásoby, poškodili a odviekli značnú časť strojného zariadenia fabriek a na dlhý čas ochromili priemyselnú výrobu na Slovensku.

Boj proti nacizmu a klérofašizmu bol zápasom o likvidovanie odvekej hmotnej a duchovnej poroby nášho ľudu. Tento boj bol vyvrcholením najlepších úsilí pracujúcich mas a pokrokových kultúrnych dejateľov našej minulosti. Podmienky pre podstatné, epochálne zmeny v hospodárstve a kultúre Slovenska mohli sa utvoriť, až keď Sovietska armáda porazila nemecký nacizmus a náš ľud svrhol domácu reakciu, aby sa definitívne stal pánom svojho osudu.

Slovensko bolo donedávna zaostalou krajinou, zaostalou hmotne i kultúrne. Súdr. Široký napísal, že kapitalistické výrobné pomery sme v podstatnej časti svojho hospodárstva odstránili, ale ideológia kapitalizmu, buržoázne a maloburžoázne predstavy a predsudky, zvyky a zlozvyky majú tuhý život, lebo sú hlboko zakorenené vo vedomí ľudí ako následok dlhej výchovy, pôsobenia všetkých možných vplyvov životného prostredia a buržoázneho kultúrneho života.

No nielenže sa u nás aj dnes ešte udržiujú a hlásajú rozličné nevedecké a reakčné náhľady, ale ani práca našich pokrokových a marxistických filozofov nie je ešte na výške doby.

Ak majú naši marxistickí pracovníci rozvíjať skutočne vedeckú filozofiu, musia stáť uvedomele a pevne na stanovisku robotníckej triedy a jej strany. Vedecký svetonáhľad kategoricky prikazuje, aby sa naša filozofia a kultúra rozvíjala s hľadiska zápasu robotníckej triedy o vybudovanie socializmu a zabezpečenie trvalého mieru. Nie je možné roz-

víjať skutočnú vedu a filozofiu, ak neprizeráme k tomu, čo má vyjadrovať, čomu má slúžiť, o čo sa usilovať a bojovať. Všetko, čo je v záujme robotníckej triedy, jej zápasu o spoločnosť bez vykorisťovania, je súčasne v záujme vedy a kultúry.

Lenin vždy naliehal, aby sa pri riešení každej otázky vychádzalo z principiálneho marxistického postoja, ak sa v podstatných veciach nemáme pomýliť. Túto požiadavku skvele uplatňoval vo vlastnej práci. Lenin upozorňoval, že v triednej spoločnosti kultúra nevyhnutne vždy bola triedna a strannícka. Preto vždy odhaľoval triednu podstatu kultúr a ich zápasov. Lenin ukázal na nerozlučné spojenie filozofie s politikou, s triednym bojom politických strán a zdôvodnil princíp boľševickej stranníckosti vo filozofii a vede.

Kým socializmus má životný záujem, aby ľud pravdivo poznal zákonitosti spoločenského vývinu a aby sa oboznámil s perspektívami svojho rozvoja, dnešná veľkiburžoázia má záujem na tom, aby bol ľud zavádzaný. Dnes, v etape zahŕňovania kapitalizmu, všetky reakčné stránky buržoáznej vedy a filozofie vystupujú ostro do popredia. Buržoázni filozofi etapy imperializmu sa čoraz viac zriekajú triezveho rozumu a hľadajú smysel života v pustom subjektívizme a mystike. V tom istom čase sa revolučný marxizmus-leninizmus usiluje o oslobodenie pracujúcich mas od vykorisťovania, o nastolenie mieru a o víťazstvo socializmu. Robotnícka trieda, ktorá spĺňa revolučnú úlohu zriadenia nového spoločenského poriadku bez vykorisťovania, má životný záujem na tom vidieť skutočnosť a budúcnosť pravdivo v jej celej složitosti.

V našom štáte prebieha nezadržateľný proces výstavby socializmu. Tento proces vyžaduje prekonanie ideologických prežitkov a dôsledný boj proti buržoáznej ideológii a najmä proti jej prenikaniu do radov budovateľov socializmu, a vyžaduje zároveň, aby sa odstránil vplyv zahŕňajúcej ideológie imperialistických krajín. Budovanie socializmu je nevyhnutne sprevádzané zostreňným triednym bojom a tento boj sa prejavuje vo všetkých oblastiach politiky a ideológie. Bez vytrvalého, dôsledného a principiálneho boja s nepriateľskými ideológiami nemožno vybudovať socializmus. Riešenie úloh, postavených komunistickou stranou v zápase o socializmus, vyžaduje mohutný nástup a vzostup našej ideovej aktivity a kladie náročné požiadavky na našu filozofickú prácu. Slovom, budovanie socializmu ukladá našim filozofickým pracovníkom, aby rozvinuli energický boj proti ideologickým prežitkom v myslení nášho ľudu a proti reakčnej ideológii imperialistického sveta, aby vyzbrojili náš pracujúci ľud vedecky podloženým presvedčením o správnosti a zákonitosti našej cesty k socializmu.

Naši filozofickí pracovníci si musia osvojovať vždy dokonalejšie dialektický materializmus a musia rozbíjať zahŕňajúcu ideológiu imperia-

listického tábora. Musia ukazovať nášmu ľudu, ako imperializmus podriaďuje filozofiu a vedu diktátu kapitalistických monopolov a vojnovému štvaniu, ako sa v imperializme filozofia a veda podriaďujú ziskuchtivosti monopolov, ako sa mnohé odbory vedy zanedbávajú a priam brzdia, lebo veľkokapitalistom nič nevynášajú, musia ukazovať, ako treba rozvíjať vedu, ktorá slúži ľudu a zápasu za mier a socializmus. Treba neúnavne poukazovať na to, ako imperialisti v mene „slobody vedy“ nechcú organizovať a plánovať vedu v pokrokovom duchu, no ako súčasne militarizujú vedu a podrobujú ju diktátu kapitalistických monopolov. Takto treba odhaľovať buržoáznú filozofiu dneška ako obhajkyňu vykorisťovateľského zriadenia a tmárstva buržoáznej spoločnosti. Takto treba ukazovať, ako idealistická filozofia je prostriedkom ideologického ujarmania pracujúcich mas, ako sa snaží odvádzať pracujúce masy od boja proti vykorisťovaniu do sveta ilúzií.

Čo môžeme označovať ako pokrokové? Iba to, čo slúži odstráneniu vykorisťovania a uskutočňovaniu socializmu. S tohto hľadiska musíme prekonávať všetky ideologické pozostatky kapitalistického zriadenia a vybojovávať dôsledný zápas so všetkými zastaralými, regresívnymi ideologickými vplyvmi a propagačnými heslami. Takýmto heslom je dnes napríklad buržoázný objektivismus a kozmopolitizmus. V buržoáznom objektivizme sa skrýva snaha zastierať nesmieriteľné skutočnosti. Tak si počínal fašizmus, ktorý mýtom krvnej jednoty zastieral triedne rozpory, a podobne si počína aj súčasný imperializmus, najmä heslom kozmopolitizmu. Americký kozmopolitizmus znamená odmietanie pokrokových národných tradícií, zaznávanie svojráznosti jednotlivých národných kultúr, ich rozklad v prehnitej „kultúre“ imperialistickej buržoázie. Heslo kozmopolitizmu slúži záujmom imperialistických mocností oslabovať vôľu národov odporovať hospodárskemu tlaku a agresii týchto mocností. Veľkoburžoázia heslom kozmopolitizmu chce omamovať široké masy, aby nevidely, že len socializmus dáva podmienky pre vyšší rozvoj materiálny a kultúrny. Koniec vykorisťovania človeka človekom nevyhnutne znamená aj koniec vykorisťovania národa národom. Nie buržoázný kozmopolitizmus, ktorý je nástrojom imperialistickej agresie, ale proletársky internacionalizmus umožňuje harmonický rozkvet národných kultúr. Naši pokrokoví myslitelia teda nesmú poklonkovať pred kozmopolitizmom, ale sú povinní rozvíjať filozofiu hlboko marxisticko-leninskú, zásadovú a bojovú.

Lenin a Stalin vždy vyzdvihovali nesmierny význam ideologickej čistoty a ostrážitosti. Vždy zdôrazňovali nevyhnutnosť dôsledného zotrvania na pozícii proletárskeho internacionalizmu a vernosti zásadám marxizmu. Vždy nabádali k ostrážitosti vo filozofii a vede proti všetkým tendenciám cudzím robotníckej triede, najmä proti kozmopolitizmu

a buržoáznemu nacionalizmu. Ďalší vývin ukázal, ako hlboko boli opodstatnené tieto výzvy.

Marxisticko-leninská filozofia sa celou svojou podstatou najzákladnejším spôsobom líši od všetkých foriem buržoáznej filozofie. V samej svojej podstate je kritická a revolučná. Lenin povedal, že marxistická teória je úplne a bezpodmienečne revolučná, pretože si priamo kladie za svoju úlohu odhaliť všetky formy antagonizmu a vykorisťovania v súčasnej spoločnosti, preskúmať ich evolúciu, dokázať ich prechodný ráz, nevyhnutnosť ich premeny na inú formu a *poslúžiť tým proletariátu, aby čo najrýchlejšie a čo najľahšie skoncoval s každým vykorisťovaním...* Teda revolučná podstata marxisticko-leninského učenia určuje jeho funkciu a úlohu. Marxistická filozofia je nástrojom poznania a premeny sveta, je metódou všetkých vied.

Premena sveta a výstavba socializmu závisí nielen od utvorenia vysokej úrovne hmotnej výroby, ale aj od dosiahnutia vysokej úrovne komunistického uvedomenia.

V riešení tejto úlohy prislúži kritike a sebakritike zásadná úloha. Nie je možné riešiť nové úlohy, ak nerozviníme kritiku toho, čo prekáža nášmu napredovaniu. Kritika a sebakritika má dnes u nás osobitný význam v súvisi so zostreňným triednym bojom a teda aj so zostreňným zápasom s buržoáznou ideológiou.

Metóda kritiky a sebakritiky priamo súvisí s revolučnou podstatou marxizmu-leninizmu. Bagatelizovanie kritiky a sebakritiky je veľmi škodlivý prežitok kapitalizmu vo vedomí ľudí. Meštiacka trieda nikdy nemala a nemá záujem na tom, aby odhaľovala a kritizovala podstatu kapitalizmu, naopak, úlohou tzv. kritiky z tábora buržoázie je „obrodzoval“ a „prikrašľovať“ kapitalizmus.

Principiálna kritika a sebakritika pomáha odstraňovať namyslenosť a meštiacky individualizmus, utvára vysoké požiadavky k sebe i k ostatným, rozvíja novú morálku. Socialistická kritika a sebakritika učí odkrývať chyby v zárodku a predchádzať im, zlepšovať prácu a vychovávať k vedomiu zodpovednosti. Pomocou kritiky a sebakritiky veda prekonáva skostnatenie, odstraňuje predsudky a búra zastaralé pojmy.

Lenin a Stalin nás učia, že bez kritiky a sebakritiky nie je možný pohyb dopredu a že bez bojovnej stranníckosti nemožno vybojovať dôsledne zápas s buržoáznou ideológiou. Lenin a Stalin nám najlepšie ukazujú, ako treba uskutočňovať boľševickú stranníckosť v našej tvorivej filozofickej práci a v boji s nepriateľmi komunizmu.

Marxistická filozofia, dialektický a historický materializmus, je zbraňou miliónov pracujúcich ľudí, predovšetkým robotníckej triedy, ktorá je povolaná zúčtovať s kapitalizmom a raziť cestu do beztriednej socialistickej spoločnosti. Na rozdiel od všetkej ostatnej filozofie charakte-

rizuje ju zásadne nový pomer k skutočnosti, k životným záujmom a historickej činnosti pracujúcich nás. Dialektický materializmus je vedecký svetonáhľad v pravom smysle slova, kriticky zovšeobecňujúci všetky veľké skúsenosti a poznatky, dosiahnuté v dejinách, s hľadiska triedy, ktorá je historicky povolaná zúčtovať s kapitalizmom a navždy svrhnuť vykorisťovanie človeka človekom. Preto je dialektický materializmus ďalším rozvojom poznania. Dialektický materializmus nie je vedou, vznášajúcou sa nad ostatnými vedami, je metódou poznávania, ktorá preniká všetkými konkrétnymi faktami, umožňuje ich správne chápať a sama sa nimi obohacuje a ďalej rozvíja. Dialektický materializmus je teda živá náuka, ktorá sa neustále rozvíja a vždy dokonalejšie uplatňuje v životnej praxi, ktorá stále dokonalejšie slúži ako metóda poznávania a revolučného konania.

Dejiny VKS(b) a Sovietskeho sväzu sú nám skvelým poučením o nesmiernom význame marxisticko-leninskej teórie. Každý krok napred vo vývine sovietskej spoločnosti dial sa v žiarivom svetle slávnych ideí marxizmu-leninizmu. Ich ostrie je namierené dopredu. Ukazujú cestu a smer vývinu všetkých krajín k socializmu a komunizmu.

Lenin a Stalin poukázali na veľkú mobilizujúcu, organizujúcu a pretvárajúcu silu revolučnej teórie vo víťazstve socializmu. Stalin osvetlil nesmierny význam marxisticko-leninskej ideologie a celej nadstavby v utváraní socialistickej základne a v ďalšom rozvoji socialistickej spoločnosti. Úloha nadstavby v socialistickej spoločnosti sa podstatne líši od ideológií vykorisťovateľských tried. Kým tieto ideologie slúžia záujmom vykorisťovateľov ako nástroj sociálneho, politického a duchovného zotročenia pracujúcich, nadstavba v socialistickej spoločnosti poskytuje pracujúcim v ich najvlastnejšom záujme nové politické, právne, filozofické a iné idey, teórie a súhlasne s tým utvára pre spoločnosť úplne nové politické, právne a iné ustanovizne.

Na otázku, aká je úloha našich filozofických pracovníkov, môžeme stručne odpovedať takto: ich úloha je slúžiť socialistickému budovaniu. Slávnym februárom 1948 utvorily sa u nás predpoklady pre budovanie socialistickej vedy. Línia výstavby socializmu musí byť záväzná aj pre vedeckú a filozofickú prácu. Naša veda a filozofia musí riešiť také otázky a problémy, musí si osvojiť a uplatňovať také metódy práce a spôsoby vedeckej spolupráce, aké zodpovedajú budovateľskej aktivite v základných sektoroch nášho života. Nové a významné poslanie našej vedy a filozofie podmieňuje, že sme dnes oveľa zodpovednejší za to, čo robíme a ako to robíme. Aby naši vedci a filozofi vedeli úspešne splniť úlohy, ktoré im výstavba socializmu predkladá, je potrebné, aby si náležite osvojili svetonáhľad, na ktorom sú osnované tendencie spoločenského rozvoja, aby si hlboko osvojili dialektický materializmus a aby ho vnášali

do svojej práce. Tento svetonáhľad je všemocný, lebo je pravdivý, je dokonalým nástrojom vedeckého skúmania, dáva metódu, pomocou ktorej všetky vedy môžu poznávať zákony objektívnej skutočnosti — prírody i spoločnosti. Bez jeho osvojenia vzdávame sa toho, čo osvetľuje cestu k oslobodeniu človeka z hry slepých síl, nemôžeme sa stať páni svojho osudu. Marxisticko-leninské učenie privádza vedeckého pracovníka k tej vede, ktorá sa neuspokojuje len s poznaním sveta, ale ktorá svet mení.

Je povinnosťou všetkých našich uvedomelých vedeckých a filozofických pracovníkov, aby slúžili ľudu, aby vychovávali ľudovú inteligenciu. Naši uvedomelí vedeckí a filozofickí pracovníci musia byť v živom sporení s budovateľským úsilím robotníckej triedy a jej predvoja, komunistickej strany, musia si všímať a prijímať podnety zo všetkých naliehavých a aktuálnych problémov a tieto problémy riešiť. Je to nevyhnutné, ak naši vedeckí pracovníci a filozofi nemajú upadnúť do izolovanosti, ak sa nemajú stať zbytočnými, ak sa nemajú spreneveriť svojmu výsostnému poslaniu.

Rozvoj socialistickej kultúry predpokladá aj uvoľnenie ľudových síl, ktoré dosiaľ mrzačil kapitalizmus. Svrhnutie kapitalizmu a budovanie socializmu je podmienkou, aby sa mohly otvoriť dvere kultúry pred pracujúcimi masami, aby sa mohol rozbehnúť vzájomný, plodný vzťah medzi pracujúcim človekom a rozvojom kultúry. V tomto procese sa vyvíja a vychováva nový, socialistický človek, ruší sa rozdiel medzi telesnou a duševnou prácou i medzi mestom a dedinou a práca sa stáva pre každého radostnou, tvorivou a životodarnou.

Nie je možné slúžiť záujmom pracujúceho ľudu a socializmu, ak sa do dôsledkov nezbavíme buržoáznej ideológie a ak si hlboko neosvojíme marx-leninské učenie. Na IX. sjazdu KSS súdr. Bašťovanský povedal, že naša nová veda musí slúžiť životu, musí hodnoty našej novej spoločnosti rozmnožovať a umocňovať, musí pomáhať prekonávať prekážky a musí robiť život ľudu šťastnejším a radostnejším. Ďalej vyhlásil, že naša nová, ľudovodemokratická spoločnosť potrebuje novú kultúru: kultúru ideovú a pokrokovú, preniknutú až do špiky kostí bojovým duchom marx-leninského učenia, kultúru, ktorá uvedomele slúži pracujúcemu ľudu, uvedomele pomáha uskutočňovať veľké dejinné poslanie robotníckej triedy: vybudovanie socialistickej spoločnosti, kultúru, ktorá sa práve pre svoj progresívny duch, zásadovosť a srozumiteľnosť stáva majetkom najširších ľudových mas...

Na IX. sjazdu KSČ r. 1949 bola vyslovená nádej, že sa socialistické budovanie stretne s porozumením vedeckých a filozofických pracovníkov, že česká i slovenská veda a filozofia dostane sa na nové cesty, že

si vedeckí a filozofickí pracovníci uvedomia, že veda a filozofia nie je samoučelná, že pochopia svoje nové a výsostne čestné poslanie v ľudovodemokratickej spoločnosti. IX. sjazd KSČ predložil našim kultúrnym pracovníkom veľkú úlohu: napomáhať obetavé budovanie socializmu v našej krajine, pomáhať pri riešení rozličných konkrétnych otázok socialistickej výstavby. Smer práce vo všetkých oblastiach života je určený výstavbou socializmu, jej úlohami. Epocha, v ktorej žijeme, vyžaduje azda väčšie pracovné vypätie. Socializmus sa prediera k úplnému víťazstvu a triumfu bojom proti starému poriadku, návykom a nerestiam. No je to epocha súčasne radostná a optimistická, pretože utvára život bohatší, kultúrnejší a humánnejší.

Ak je v imperialistickom svete veda predmetom kúpy a predaja, nástrojom obohatenia hŕstky monopolistov, nástrojom exploatácie pracujúcich a prípravy nových imperialistických vojen — v socializme má veda možnosť uľahčovať prácu nesmiernych armád pracujúcich a dvíhať ich životnú úroveň. Súdr. Gottwald povedal: veď čo dával inteligencii kapitalistický poriadok, o ktorého návrat naši rozvratníci a zpiatočníci usilovali? Ztročoval ju, ponížoval, robil z nej nedôstojný nástroj svojich sebeckých, prot ľudových, koristníckych cieľov... Celkom ináč poriadok ľudovodemokratický. Nespravuje sa úzko sebeckými cieľmi malej, ostatnej väčšine spoločnosti nepriateľskej skupiny, ale vyšším osohom celku, osohom spoločenským, národným. Preň niet nikdy hraníc v rozmachu hospodárstva, techniky, kultúry, nemusí sa báť ani kríz, ani „nadprodukcie inteligencie“. Nechce anarchiu a liberalistickú svojvôľu ani v administratíve, ani v hospodárstve, ale stály rozvoj, organizovaný podľa vedeckého plánu: preto potrebuje a vie oceniť odbornú inteligenciu. Ľudová demokracia chce blahobyť, radosť, šťastie ľudu, chce, aby ľud rástol morálne a duchovne: a preto chce, aby bol v najužšom sväzku s inteligenciou, aby sa kultúra stala jeho najvlastnejšou potrebou. Myslím preto, povedal súdr. Gottwald, že treba, aby naša inteligencia aj naďalej stála pevne po boku pracujúceho ľudu, aby sa s ním ešte viac sblížila a aby videla vo veci ľudovej demokracie a socializmu svoju vlastnú vec. — Je teda najvlastnejším záujmom vedy a filozofie, aby sa spájala s budovateľským úsilím robotníckej triedy a jej predvoja, komunistickej strany. Len to ju uchráni pred sklznutím na cestu samoučelnosti. S tým súvisí, že sa vo svojej práci nesmieme obmedzovať len na úzke odborníctvo, ale že musíme správne chápať súvislosti a významné vzťahy svojej odbornej práce s celou vyvíjajúcou sa skutočnosťou. Musíme mať pred očami socialisticke budovanie ako celok a účinne sa na ňom účastniť aj na iných úsekoch, nielen vo svojej odbornej práci. Takouto účasťou nadobúdame schopnosť správne a hlboko vniknúť aj do podstaty problematiky svojho vlastného pracovného úseku, lebo jej

podstata má svoje korene v celej skutočnosti. I na súvislosť s praxou musíme dbať nie v smysle úzkeho odborného prakticismu.

Dialektický materializmus je tvorivá a nedogmatická veda, ktorá nás učí, že problém poznania nemožno stavať staticky, ale dynamicky, t. j. v smysle smerovania k dokonalej pravde v dialektike poznania a praxe. Lenin a Stalin klasicky formulovali, ako sa treba stavať aj k tradíciám, odkazu minulých pokolení. Lenin povedal, že chrániť dedičstvo ešte vôbec neznamená obmedzovať sa na dedičstvo. Ukázal, že vedci nemajú strážiť dedičstvo ako archivári staré papiere, ale rozvíjať dedičstvo, stále ho revidovať v svetle nových faktov. Podľa jeho slov treba rozvíjať najlepšie vzory, tradície a výsledky existujúcej kultúry s hľadiska marxistického svetonáhľadu, životných podmienok a boja proletariátu v období jeho diktatúry.

Poučili sme sa, že odtrhovanie vedy od života a praxe vedie nevyhnutne k bujneniu reakčných teórií, že izolovanosť vedy a filozofie od života vyúsťuje do ich stagnácie. Len zo živej a praktickej účasti na budovateľskom diele vyrastajú nové a vážne otázky, ktoré treba riešiť. Každé dielo trvalej hodnoty vzniklo zo živého postoja, z boja o lepší svet. Súdr. Bašťovanský vyhlásil, že treba orientovať vedeckú prácu na riešenie veľkých aktuálnych otázok nášho života, na spojenie teórie s praxou; týmto vysokým požiadavkám môže vyhovieť len vedecký pracovník, ktorý sa vo svojej činnosti opiera o teóriu marxizmu-leninizmu. Z veľkého významu tvorivej vedeckej a filozofickej práce pre budovanie socializmu vyplýva, že sa naša veda musí zaoberať riešením aktuálnych problémov, ktoré vyžaduje výroba a výchova nových kádrov.

Marx-leninská metóda, ktorou narába sovietska veda, je preniknutá kritickým a revolučným duchom. Len keď pracujeme touto metódou, vyžadujúcou jednotu teórie a praxe, stálu previerku teoretických téz v ohni živej praxe, možno rozvíjať vedu. Nesmierna prednosť sovietskych vedcov je v tom, že vždy dokonalejšie a hlbšie ovládajú metódu materialistickej dialektiky.

Čomu môžeme ďakovať za svoj doterajší mimoriadny rozvoj a nesmierne perspektívy svojho budúceho rozkvetu? Je to predovšetkým víťazstvo Sovietskeho sväzu a naše spojenectvo s touto gigantickou krajinou socializmu. Vďaka tomu náš pracujúci ľud mohol vykročiť vpred, aby svojou tvorivou prácou odstránil odvekú materiálnu i kultúrnu biedu a zaostalosť a pretvoril svoju krajinu na domov šťastných ľudí.

V tejto súvislosti nás hlboko zaväzuje apel súdra Bašťovanského: ak sa máme od koho učiť, vzorom nám musí byť predovšetkým mohutná veda sovietska, ktorá v najvyššom stupni odpovedá požiadavkám a meradlám novej, pokrokovej, vysoko zásadovej a bojovej kultúry. V Sovietskom sväze priebehom zápasu o socialistickú spoločnosť uskutočnilo

sa gigantické dielo aj na poli kultúry, z radov pracujúcich nás vyrástly široké kádre pokrokových vedcov, zbavených buržoázneho individualizmu a egoizmu. Pravda, výtobytky sovietskej vedy a filozofie nesmieme si osvojovať mechanicky, ale tvorivo a s prizieraním k svojej domácej konkrétnej problematike. Nesmieme zabúdať, že vo svojej práci, neraz aj neuvedomele, sme ešte hatení spôsobom myslenia, ktorý sme si osvojili v nedávnej minulosti.

Vtedy, keď „veda“ imperialistického tábora napomáha ďalšiu existenciu vykorisťovateľského zriadenia hlásaním rozličných reakčných teórií pod heslom objektívnej a nadstrannickej vedy, v Sovietskom sväze veda a filozofia pomáha socialistickému budovaniu, zachytáva skutočnosť a život v jeho podstate a revolučnom rozvoji.

Preto je potrebné, aby sme si pri svojej vedeckej a umeleckej práci sústavne všimali sovietsku vedu a filozofiu a aby sme sa vo svojej odbornej a výchovnej práci o ne opierali.

Hovorili sme, že Slovensko bolo donedávna zaostalou krajinou. Bolo zaostalé hmotne i kultúrne. Až v ľudovodemokratickej republike sa Slovensko mohlo vytrhnúť z tejto biedy a zmeniť sa na nepoznanie. Výstavbou socializmu rieši sa definitívne aj slovenská nacionálna otázka. Buržoázia bola neschopná riešiť slovenskú nacionálnu otázku, lebo kapitalistický a národnostný útlak spolu organicky súvisia. Na IX. sjazde KSČ súdr. Široký povedal, že „často aj po oslobodení sa zdalo, že slovenská otázka bude chronickým problémom nášho socialistického snaženia vpred. Zdalo sa, že protislovenský šovinizmus českej buržoázie bude v jej rukách výdatným inštrumentom v boji proti ľudovej demokracii a socializmu, na druhej strane protičeský separatizmus slovenskej reakcie bude účinným pomocníkom v jej boji proti upevneniu moci robotníckej triedy v tomto štáte. Obidva fronty toho istého tábora kapitalistickej reakcie sledovali však jeden spoločný cieľ: zabrániť dovŕšeniu ľudovej demokracie v našom štáte...“ Súdr. Široký ďalej povedal, že bolo treba „viesť tvrdý boj proti vplyvu buržoázneho nacionalizmu aj vnútri našej strany, ktorý často nevedel rozlišovať triedne záujmy pracujúcich nás slovenského národa od záujmov vykorisťovateľských tried“.

Lenin a Stalin často poukazovali na to, že národnostnú otázku nesmieme chápať ako samostatnú otázku, bez spojitosti so všeobecnou otázkou moci kapitálu, svrhnutia imperializmu a proletárskej revolúcie. Národnostná otázka slúži v rôznych dobách rôznym záujmom, nadobúda rozličné odtienky podľa toho, ktorá trieda a kde ju vyzdvihuje. Je jasné, že buržoázia rozumie národnými záujmami vlastné triedne záujmy, že buržoázna kultúra vyjadruje záujmy buržoáznej triedy, že nacionalistické heslá maskujú triedne ciele meštiactva. No každá národná kultúra

v triednej spoločnosti obsahuje aj prvky demokratickej a socialistickej kultúry, lebo v každom národe sú robotnícke a vykorisťované masy. Ich životné podmienky vyvolávajú do života demokratické a sociálne smýšľanie. A tomuto patrí budúcnosť, ono rozvíja ďalej najlepšie kultúrne tradície, ono odoláva rozkladnému vplyvu buržoáznej kultúry v období imperializmu. Preto dnešný boj tábora mieru, demokracie a socializmu proti imperializmu je nevyhnutne aj bojom socialistickej kultúry s „kultúrou“ zanikajúcej buržoázie.

IX. sjazd KSS podrobil kritike súčasné formy buržoázneho nacionalizmu vnútri našej strany. Ukázalo sa, že jeho podstata je v tom, ako to formuloval súdr. Široký, „že sa díva na nacionálnu otázku izolovane, oddelene od otázky triedneho boja, od boja proti imperializmu, od otázky politickej moci v štáte. Podstata buržoázneho nacionalizmu je v tom, že národnostnú otázku predtým potlačovaného národa chce riešiť ako celonárodnú otázku spolu s vlastnou buržoáziou a nie v spojení s proletariátom predtým vládnúceho národa a že prijíma ideologické vedenie vlastnej nacionalistickej buržoázie“. Úspechy výstavby socializmu u nás sú naozaj podmienené úspechmi robotníckej triedy na celom území Republiky. IX. sjazd KSS odsúdil aj tento prejav buržoázneho nacionalizmu, ktorý hatí náš pochod k socializmu.

Na rozdiel od buržoázneho nacionalizmu vlastenectvo Sovietskeho sväzu vyviera zo záujmov pracujúcich mäs, ktoré sa už zbavily kapitalistických utláčateľov a ktoré sa neusilujú o podmanenie cudzích národov, ale rešpektujú a obhajujú práva všetkých národov na hospodársky a kultúrny rozkvet. Marx a Engels to vyslovili tak, že s triednym protikladom vnútri národov padá aj nepriateľský postoj národov voči sebe. Lenin učil, že proletársky internacionalizmus predpokladá plný rozvoj a rozkvet národných kultúr. Stalin nadviazal na Leninovu náuku a učí, že socialisticke národy, zbavené národnej a triednej poroby, rozvíjajú všetky svoje pozitívne schopnosti a kultúru, socialisticú obsahom a národnú formou. Keď teda hovoríme o proletárskom a socialisticom internacionalizme na kultúrnom poli, nehovoríme o nejakom abstraktnom internacionalizme, ale o plodnom vzájomnom vplyve naozaj progresívnych národných kultúr.

Slovenská filozofia nateraz ešte zďaleka nie je na úrovni tých úloh, ktoré pred ňu kladie rýchly spoločensko-hospodársky vývin. Predovšetkým je nevyhnutne potrebná prestavba jej teoreticko-metodologického aparátu, výchova a prevýchova odborných kádrov a napokon nové, vyššie formy a metódy práce (plánovanie, kolektívna práca, kritika a sebakritika a pod.). Len tak môže slovenská filozofia prekonať svoje zaostávanie a pretvorí sa na skutočnú, marxisticko-leninskú filozofiu, ktorá vie vyhovieť potrebám súčasnej spoločenskej praxe. Len tak vie účinne

paralyzovať vplyv ideologie reakčného kléru, účinne pomáhať zbavovať sa nánosu buržoáznej ideologie.

Je pravda, že víťazstvo Sovietskej armády nad fašizmom a nástup ľudovodemokratického zriadenia v oslobodenej Republike umožnil u nás živý rozvoj progresívnej filozofie, prenikanie marxisticko-leninského svetonáhľadu do povedomia nás a jeho prerastanie do praxe. Je pravda, že slovenská filozofia už od r. 1945 a najmä po Februári opúšťa cestu nevedeckých idealistických špekulácií, orientuje sa vedecky a osvojuje si dialektický materializmus. No tento proces bol dosiaľ pomalý a zostával za aktivitou v iných oblastiach, najmä v hospodárskej.

Aká bola cesta našej filozofie od oslobodenia? Do februárových udalostí, keď pokus reakcie o reštauráciu kapitalizmu bol definitívne zmařený, rozkvet marxisticko-leninského učenia v našich kultúrnych inštitúciách nebol ešte zabezpečený. Predfebruárové časy možno charakterizovať ako boj o pokrokové pozície proti agresívnym snahám kultúrnej reakcie. Filozofický ústav SAVU bol uvedený do života v januári 1946. Prvoradou úlohou pracovníkov ústavu bol hneď od začiatku boj proti stále ešte silným reakčným pozíciám v slovenskej filozofii, ktoré sa uplatňovali najmä vo Filozofickom odbore Matice slovenskej. Tu protipokrokové a klerikálne tendencie prevládali až do Februára. Ideologický boj, ktorý prebiehal v slovenskej filozofii predfebruárovej etapy, možno zreteľne sledovať vo filozofických časopisoch Filozofického odboru Matice slovenskej a Filozofického ústavu SAVU. Možno ho prehľadne sledovať aj z recenzií a kritik o samostatných filozofických publikáciách, uverejnených v týchto časopisoch. Po Februári sa situácia zmenila. Došlo k priaznivej zmene v predsedníctve i členstve Filozofického odboru MS. Pravda, v dôsledku istých významných premien vo vedeckom živote Filozofický odbor MS ukončil svoju činnosť a vedecká tvorba začala sa plánovite organizovať v SAVU.

Kým ide o Slovenskú univerzitu, prednášky o marxisticko-leninskej filozofii tu po prvý raz odznely po oslobodení r. 1945. No marxisticko-leninská filozofia sa mohla lepšie udomáčniť na univerzite až po februárovej zmene a v nasledujúcich rokoch, keď sa prikróčilo k všeobecnej reforme vysokoškolského štúdia. Staly sa aktuálnymi otázky prehĺbenia štúdia, otázky cieľavedomej a zintenzívnenej výchovy všetkých budúcich odborných a vedeckých pracovníkov, potrebných pre výstavbu socializmu. Postupne bolo možno badať, ako sa marxisticko-leninská filozofia rozvíja nielen vo svojej vlastnej oblasti, ale ako preniká postupne do jednotlivých vedeckých odborov. Jednako doterajšie tempo práce na vysokých školách neodpovedá ešte potrebám výstavby socializmu, vedecká filozofia stále ešte neslúži náležite ľudu a robotníckej triede. Je povinnosťou všetkých našich pracovníkov na poli vedy a filozofie,

aby zvyšovali úroveň svojej tvorby. Treba sa postarať, ako povedal súdr. Široký, aby v čo najkratšom čase všetky naše školy stali sa vyhňami socialistickej výchovy.

Poukázali sme na to, že aj u nás sa utvárajú podmienky plodného a širokého začlenenia vedeckej a umeleckej tvorby do budovateľských úsilí. Treba prizerať k aktuálnym problémom praktickým a ideologickým, treba zovšeobecňovať konkrétne skutočnosti výstavby socializmu u nás, treba ich vysvetľovať a ozrejmovvať s hľadiska materialistickej dialektiky. Z takéhoto živého a nie školometského ponímania a používania dialektického materializmu na základe skúseností socialistického budovania obohatí a rozvinie sa aj samo učenie marxisticko-leninské, jeho revolučná stránka. Súdr. Slánský nedávno vyslovil: aby sa teória skutočne stala smernicou pre prax, treba ju chápať v súvislosti s dnešnými konkrétnymi podmienkami našej práce a nášho boja.

Ďalej nesmieme zabúdať na to, že tak ako sa uskutočňuje výstavba socializmu u nás podľa plánu, treba vnieť plánovanie i do našej filozofickej práce. Treba plánovať so stránky pracovného usmernenia i hmotného vybavenia, treba eliminovať z nášho kultúrneho života všetku doterajšiu roztrieštenosť a individualizmus. Potrebné je zároveň venovať veľkú pozornosť a starostlivosť výchove nových kádrov, aby mohli v budúcnosti úspešne plniť úlohy, ktoré im výstavba socializmu uloží.

Nevyhnutné je ďalej organizačne podchytiť všetkých našich učiteľov občianskej náuky a filozofie, ktorí svetonáhľadove formujú našu dorastajúcu generáciu; nevyhnutné je, aby sa s časom na čas schádzali a prediskutovali významné filozofické a kultúrne otázky, aby si osvojovali a prehlbovali marxizmus-leninizmus a s jeho zorného uhla skúmali a pomáhali riešiť všetky živé a významné otázky. Filozofický ústav SAVU, ako ohnisko našej filozofickej práce, musí byť v úzkom a plodnom styku s pracovníkmi a učiteľmi filozofie na vidieku, prijímať od nich živé podnety a naopak tiež, pomáhať im v ich práci. Aby mohol Filozofický ústav SAVU zodpovedne zastávať túto významnú funkciu, treba ďalej, aby bol v kontakte s českými marxistickými filozofmi, s našimi vedúcimi politickými pracovníkmi, aby pilne a sústavne sledoval sovietsku filozofickú tvorbu, ktorá sa rozvíja už 33 rokov. To výdatne napomôže orientáciu a rozkvet i našej vlastnej práce. To pomôže v boji proti buržoáznemu mysleniu. V tejto súvislosti treba vysloviť aj požiadavku, aby naša filozofia bola v kontakte aj s pracovníkmi iných vedeckých odborov, ideologicky im pomáhala a sama prijímala od nich užitočné popudy. Musíme si pozorne všímať kladné stránky nášho života, uznávať vedúcu úlohu Strany, odhaľovať všetky negatívne zjavy našej spoločnosti a rozvíjať boj proti nepriateľskej ideológii.

Nová, pokroková filozofia sa môže rozvíjať len cestou zásadnej kritiky

a sebakritiky, len cestou boja proti prežitkom minulosti. V našej filozofickej práci sa preto musí naďalej výrazne uplatňovať bojovný duch a skutočne boľševický elán. Pritom však musíme byť vo svojej práci ostrážiti pred vplyvom buržoázneho nacionalizmu, kozmopolitizmu a objektivizmu, pred všetkými prejavmi a formami buržoáznej ideologie. Ako to povedal súdr. Ždanov, treba sa dokonale vyzbrojiť marxistickou teóriou, zahájiť ofenzívu proti nepriateľskej ideologii za hranicami, proti prežitkom meštiackej ideologie vo vedomí ľudí, viesť vedu vpred, vyzbrojiť oddaných pracovníkov socializmu vedomím zákonitosti našej cesty a vedecky podloženým presvedčením o konečnom víťazstve našej veci.

Napokon si položíme otázku, aké zodpovedné problémy, aké aktuálne a významné úlohy stoja dnes nástojčivo pred našimi filozofickými pracovníkmi:

1. Oboznamovať verejnosť sústavne so základnými výsledkami sovietskej filozofie ako nášho vzoru. V našich periodických publikáciách i zborníkoch uverejňovať preklady významných sovietskych štúdií, ktoré dajú impulz správne mu rozvoju našej vlastnej filozofickej práce.
2. Pripraviť práce z dejín filozofie o boji materializmu s idealizmom a ozrejmovávať tento boj na báze triednych zápasov.
3. Prehľadné spracovanie dejín slovenskej filozofie s hľadiska historického materializmu a monografické spracovanie hlavných etáp a pokrokových osobností našich dejín.
4. Pripraviť štúdie o koreňoch klerikálnej ideologie a buržoázneho nacionalizmu v našej minulosti, o pokrokovej úlohe pracujúcich mäs slovenského ľudu.
5. Sústavne odhaľovať reakčnú podstatu súčasnej buržoáznej filozofie.
6. Postarať sa o prípravu zborníkov prekladov význačných a základných štúdií z dialektického materializmu.
7. Pripraviť zborník filozofie prírodných vied z pôvodných i preložených štúdií.
8. Pripraviť učebnice zo základných filozofických predmetov v rámci študijných plánov filozofickej a pedagogickej fakulty SU.
9. V dobre organizovanej edícii popularizovať marxisticko-leninské učenie.

Vďaka víťazstvu Sovietskeho sväzu, robotníckej triede a Komunistickej strane Československa prestal u nás všetok hmotný a kultúrny útlak a utvorily sa všetky predpoklady pre nebhývalý rozvoj našej vedy a filozofie. V krátkom čase, za niekoľko rokov nášho plánovaného hospodárstva, postavily sa desiatky nových fabrik a ďalšie sa stavajú a k stavbe pripravujú. Celkom zanikla nezamestnanosť a vystahovalectvo. Je to radosná skutočnosť, ktorá vyvierá z toho, že máme ľudovú demokraciu,

že u nás vládne ľud, že budujeme socializmus. Hromadná nezamestnanosť, bieda, podvýživa, hladové demonštrácie, pendrekiády, všetky tieto typické zjavy kapitalistickej minulosti sú nenávratne za nami. A k rozvoju výrobných síl, hospodárskej základne majú priamy vzťah vedecké poznatky. Možno povedať, že význam našej vedy a filozofie sa stal omnoho väčším ako kedykoľvek v minulosti a že sa jej otvárajú nebyvalé perspektívy ďalšieho rozvoja. Je to pochopiteľné, lebo naša nová veda a filozofia napomáha výstavbu socializmu a slúži robotníckej triede a pracujúcim masám. Pomáha im, aby sa stali pánom prírody a spoločnosti, aby mohli tvoriť šťastnú budúcnosť ľudstva.

Náš pracujúci ľud smysel svojho života vidí v budovateľskej práci a vo výstavbe socializmu. Preto je bojovníkom za vec mieru, preto je oddaný mohutnej krajine socializmu, Sovietskemu sväzu, kráčajúcemu na čele demokratických a pokrokových síl celého sveta. Musíme si uvedomiť, že každý úspech, ktorý dosiahneme vo výstavbe nášho hospodárstva a kultúry, znamená ďalšie posilnenie tábora mieru. Je povinnosťou našich filozofických pracovníkov, aby na svojom poli pôsobnosti zo všetkých síl podporovali socialistickú výstavbu vlasti a tým sa zaslúžili aj o zachovanie a upevnenie mieru.

Končím slovami s. Ždanova: „Stály vzrast socialistického uvedomenia nás kladie stále väčšie a väčšie požiadavky na našu ideologickú prácu. Prebieha široká ofenzíva proti prežitkom kapitalizmu vo vedomí ľudí. Kto iný ako naši filozofi sa má postaviť na čelo pracovníkov ideologického frontu a uplatniť v plnej miere marxistickú teóriu poznania pri zovšeobecňovaní obrovskej skúsenosti zo socialistickej výstavby a pri riešení nových úloh socializmu! Treba skoncovať s nehojvným tempom v práci, striasť so seba haraburdie minulosti a začať pracovať tak, ako pracovali Marx, Engels, Lenin, ako pracuje Stalin.“